



CONVERSA

Maria Sala

FILLA DE FAMÍLIES
TAPERES DE SANT FELIU
I AUTORA D'UNA TESINA
SOBRE LES GAVARRES

RETRAT DE FAMÍLIA

**El mas Cabirol,
de Franciac**

ELS BRUGUÉ-LUQUE,
AMB EL COMPROMÍS I
ELS VALORS DE CINC
GENERACIONS PAGESES

PERFILS

**Mercè i Carme
Pagès Payet**

GERMANES D'ULLÀ QUE
HAN ESTAT COSIDORES I
BOTIGUERES A TORROELLA

Maria Vilaplana

NADA A ANGLESOA, VA
TROBAR LA FELICITAT A
CAL GANXÓ DE CALONGE

Pere Frigola

PAGÈS DE PALAU-SATOR
QUE S'HA DEDICAT AL
CEREAL, A LES VAQUES
DE LLET I A LA FRUITA

Pietat Casadevall

HA COMBINAT LA
QUÍMICA AMB LA
PAGESIA A CAN PAU
OLLER DE SERINYÀ

INDRET

Aiguaviva

UNA MIRADA...

**El cementiri
dels jueus**

A PEU

**De Santa Cristina
al puig d'en Ponç****Pels volts de
Peratallada**

gavarres

www.grupgavarres.cat

DOSSIER

PALETES I MESTRES D'OBRA

50 pàgines que tindran
els fonaments a l'entorn
dels treballadors de la
construcció d'un temps
en què les bastides
eren d'antenes i taulons
lligats, el morter s'obrava
a terra, els maons es
pujaven amb cùrria,
les gavetes eren de
fusta i les parets
s'alçaven
a un ritme
enraonat



Descarrega la
guia turística!

www.turismegirones.cat/catalegs



ReDeSCoBREiX el GiRoNès



Consell
Comarcal
del Gironès

GIRONÈS,
TERRA DE PASSEIG

DIRECTOR >
Pitu Basart
pitu@grupgavarres.cat

COORDINACIÓ >
Lia Pou (Continguts)
Eloi Madrià (Patrimoni)

REDACCIÓ >
Telèfon 972 46 29 29
gavarres@grupgavarres.cat

COL·LABORADORS >
Jaume Badias
Gerard Bagué
Teresa Bonal
Glòria Bosch
Josep Burset
Mar Camps
Olga Cercós
Josep Clara
Sílvia Comas
M. Teresa Costa
Paco Dalmau
Meritxell Daranas
Enric Fàbregas
Miquel Àngel Fumana Pagès
Josep M. Fusté
Àngel Jiménez
Joan Llinàs i Pol
Albert López-Tauler
Elvis Mallorquí
Lídia Masllorens
David Moré
Anna M. Oliva
Josep Pastells
Joan Pinsach
Eva Pinyol Llésera
Àngel del Pozo
Adrià Pujol i Cruells
Enric Ramonet
Aniol Resclosa i Planes
Nuri Sabat
Dani Sabater
Carles Serra
Elisabet Serra
Narcís Subirana
Núria Terris
Salvador Vega
Joan Ventura
Josep Vilallonga
Albert Vilar Massó
Xavier Viñas
Alexander Weltz Gispert
Sílvia Yxart

EDICIÓ DE TEXTOS >
Pitu Basart
Carme Xifre

IMPRESSIÓ > Agpograf
DISTRIBUCIÓ > GLV

DIPÒSIT LEGAL > GI-889-2002
ISSN > 2013-3650

eg

EDITORIAL GAVARRES

Germà Agustí, 1
17244 Cassà de la Selva
Telèfon 972 46 29 29
www.grupgavarres.cat

DIRECCIÓ EDITORIAL >
Àngel Madrià
angel@grupgavarres.cat

DIRECCIÓ D'ART I MAQUETACIÓ >
Jon Gierre i Mònica Sala
gavarres@grupgavarres.cat

COMUNICACIÓ >
Lia Pou
comunicacio@grupgavarres.cat

ADMINISTRACIÓ >
Jaume Carbó
gestio@grupgavarres.cat

SUBSCRIPCIONS >
subscripcions@grupgavarres.cat

ALTRES PUBLICACIONS DE L'EDITORIAL >
cadipedaforca@grupgavarres.cat
garrotxes@grupgavarres.cat
alberes@grupgavarres.cat
garonanogueries@grupgavarres.cat

PUBLICACIÓ ASSOCIADA A >

appec
editors de revistes i digitals

PREMIS >

- > Premis Les Gavarres
'Cirera d'Arboç 2005'
- > Premis APPEC
'Millor Editorial en Català 2008'
- > Premis Fundació Valvi
'Joaquim Codina i Vinyes 2011'
- > Premis ADAC 'Millor empresa 2020'



FOTO DE PORTADA
REALITZADA AMB MATERIAL
CEDIT PER LLUÍS MAYMÍ.
AUTORA: MÒNICA SALA
AMETLLER.

SUMARI

4-5

PRIMERS RELLEUS ESTIUS A TORROELLA

JOSEP CLARA (TEXT) // ÀNGEL DEL POZO (IL·LUSTRACIÓ)

7-13

ACTUALITAT

14-19

CONVERSA MARIA SALA SANJAUME

PITU BASART (TEXT) // LÍDIA MASLLORENS (FOTOGRAFIA)

20-24

RETRAT DE FAMÍLIA ELS BRUGUÉ DEL MAS CABIROL DE FRANCIAC

JOAN PINSACH (TEXT I FOTOGRAFIA)

26-33

PERFELS

MERCÈ I CARME PAGÈS / MARIA VILAPLANA / PERE FRIGOLA / PIETAT CASADEVALL

SÍLVIA YXART / ENRIC RAMONET / JOSEP PASTELLS / PITU BASART (TEXT)
JOSEP BURSET / PACO DALMAU / JOSEP PASTELLS / PITU BASART (FOTOGRAFIA)

35-85

DOSSIER PALETES I MESTRES D'OBRA

PITU BASART (COORDINACIÓ)

89-103

PATRIMONI

ARQUEOLOGIA // HISTÒRIA // ART // EN MAR // VELLES BOTIGUES // FLORA // PLANTES I REMEIS

104-107

INDRET AIGUAVIVA

GERARD BAGUÉ (TEXT I FOTOGRAFIA) // ANIOL RESCLOSA I PLANES (FOTOGRAFIA)

108-111

UNA MIRADA EN EL PAISATGE

EL CEMENTIRI DELS JUEUS I UN MOLÍ DE VENT

ADRIÀ PUJOL I CRUELLS (TEXT) // JOSEP VILALLONGA (FOTOGRAFIA)

112-115

A PEU

DE SANTA CRISTINA AL PUIG D'EN PONÇ

JOSEP PASTELLS (TEXT I FOTOGRAFIA)

PELS VOLTANTS DE PERATALLADA

DANI SABATER (TEXT I FOTOGRAFIA)



MEMÒRIA FOTOGRÀFICA FARS I FARONERS

DAVID MORÉ (RECERCA I DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA)



conversa

AMB UNA GEÒGRAFA GANXONA > LA MARIA VA SUMAR UN ESPERIT REBEL A LA SORT DE TROBAR UN MARIT QUE LA VA ENTENDRE. I, ENTRE UNA COSA I L'ALTRA, VA SABER ENFRONTAR-SE A UN MÓN EN QUÈ ELS HOMES MANAVEN SENSE RENUNCIAR ALS OBJECTIUS QUE S'HAVIA MARCAT. L'UN, FUGIR DEL POBLE I OBRIR-SE AL MÓN EN UNA BARCELONA QUE COMENÇAVA A RESPIRAR DE L'OFEC DEL FEIXISME. L'ALTRE, BUSCAR EL SEU LLOC EN UNA UNIVERSITAT EN QUÈ EL GÈNERE FEMENÍ ERA POC PRESENT. AVUI, JUBILADA I VIVINT ENTRE EL CARRER BALMES I EL PASSEIG DELS GUÍXOLS, LLEGEIX, PASSEJA I VEU ALGUN SERIAL MENTRE FA MEMÒRIA DEL PASSAT FAMILIAR SURER I DE LA GEOMORFOLOGIA, QUE LI HA PERMÈS ESTUDIAR CURSOS FLUVIALS, OCUPAR CÀRRECS EN DIVERSES INSTITUCIONS I VOLTAR PEL MÓN SENSE OBLIDAR EL SEU PRIMER TREBALL, SOBRE LES MUNTANYES DE LES GAVARRES.

PITU BASART TEXT

LÍDIA MASLLORENS FOTOGRAFIA

Maria Sala

—«Vaig néixer el 13 de gener de 1935 a Sant Feliu de Guíxols, però visc a Barcelona des que em vaig casar. Em van batejar com a Maria de l'Amor Formós, un nom que no existia i que van haver de canviar per Maria del Sagrat Cor de Jesús. Aquest matí, quan passejava el gos he parlat amb un senyor que seia al mateix banc que jo i hem discutit sobre si jo em podia considerar de Sant Feliu o no, després de tants anys vivint a la capital. No hem arribat a cap conclusió..., però jo em sento ganxona. Ah, i soc filla única.»

—Vau passar la infantesa a Sant Feliu?

—«Vaig viure-hi fins als onze anys. Jo em recordo d'un poble on sobretot em feia tips de jugar: m'agradava córrer, era una nena d'acció, de moviment, fèiem jocs en què ens atacàvem i ens defensàvem, corríem per la platja i les rieres. Per això mai

no anava amb el cabell ben posat, sempre anava despenjada... D'aquesta infantesa, tinc memòria del meu pare, segur que mitificada perquè el vaig perdre quan jo tenia 14 anys. Es deia Melcior Sala Pasqual. El recordo com una bona persona, un home de pau. Sabia tocar el piano i era molt sociable: tenia molts amics a tots els nivells, des del cisteller de davant de casa als pescadors o als fabricants. Si hi ha una paraula que el defineixi és senyor. El meu pare era tot un senyor. Va morir l'any 1949, al cap de dos mesos de malaltia. Només tenia 45 anys. El vaig plorar molt i vaig entendre què volia dir en aquell temps no tenir pare, em vaig sentir òrfena socialment. La mare es deia Adela Sanjaume Cruañas. La mort del seu marit i la sordesa van marcar la seva vida, però va ser una dona lluitadora, que va saber administrar el llegat del seu pare i del marit. A mi, em costava un xic d'entendre-m'hi... m'estava molt al cim.»

PITU BASART. Cassà de la Selva, 1960. Filòleg

LÍDIA MASLLORENS. Caldes de Malavella, 1967. Artista

retrat de família

ELS BRUGUÉ, DEL MAS CABIROL DE FRANCIAC > A FRANCIAC, AL NORD DEL TERME MUNICIPAL DE CALDES DE MALAVELLA I A TOCAR DE L'ONYAR, HI HA EL MAS CABIROL. HI HEM TROBAT LA FAMÍLIA BRUGUÉ-LUQUE, QUE HI TREBALLA TERRA I BESTIAR AMB EL COMPROMÍS DIARI DE TOTS ELS SEUS MEMBRES. GENT ARRELADA DES DE CINC GENERACIONS QUE S'HAN TRANSMÈS L'ORGULL I ELS VALORS DE FER DE PAGÈS: TREBALL, ESTALVI, RESISTÈNCIA, AUSTERITAT, LLEIALTAT AL PASSAT I A LA COMUNITAT... UN MÓN PER TROBAR SENTIT A LA VIDA DES DE LA SENZILLESA.

JOAN PINSACH TEXT I FOTOGRAFIA

La vida de pagès en família

«I què es pregunta? No n'he fet mai cap, eh!». Així, amb una barreja de prevenció, nervis i il·lusió dissimulada, és com la Montserrat Tarrés Pagès (Riudellots, 1949) es disposa a encarar l'entrevista per aquest Retrat de família, al menjador del mas, en una tarda lluminosa de setembre. L'acompanyen la Marina i l'Arnau, els dos nets de la casa, que no es volen perdre res del que pertany a la vida familiar, com ara estar al costat de l'àvia, avui que fa memòria del que ha viscut.

El segar i batre, la primera gran lliçó.

Filla de Narcís Tarrés Palmada (1920-2013) i d'Enriqueta Pagès Fullà (1925-2018), la Montserrat, que va néixer a

la Casa Nova, un mas del veïnat de la Torreponsa de Riudellots, és la tercera de cinc germans. Quan evoca la seva infantesa, per davant de jocs i altres moments d'esbarjo, els records de les feines del camp són els que li han quedat més gravats. Com ara el segar i el batre, quan deuria tenir uns 10 anys. «Passàvem a lligar les garbes –explica– i les apilàvem en *gavaions* que quedaven al camp uns dies. Quan les portàvem a l'era de casa feiem un *modeló*, que era com una *paiera* quadrada molt alta que acabava fent dues aigües, com una casa, amb les últimes garbes posades de grana avall des de la cresta perquè escopissin l'aigua si plovia». I diu la Montserrat, ja més animada ara que ha

començat a escoltar-se, que pel batre eren molta gent: veïns que carregaven la màquina o pujaven els sacs al graner, dones que cuinaven i servien... «Uns homes feien *paiers*, amb un pal al mig; i una olla a dalt –recorda tot rient–, perquè els ocells hi fessin el niu, *aixís* quan sabem que estaven prou vestits ens els menjàvem». Eren les llargues i excepcionals jornades de començament d'estiu, de tragí i desfici, de solidaritat entre el veïnat, que a pagès tancaven el cicle agrari anual. «Els portàvem el beure i els feiem un bon dinar i sopar. I no els faltava mai el cistell a la vora, amb avellanes, *atmetlles*, botifarra i *llangonissa*. Dies de juny que eren el pa per a l'any. Però a la Casa Nova, de feina, n'hi

JOAN PINSACH. Llagostera, 1958. Professor d'ensenyament secundari



havia cada dia, perquè també munyien dotze vaques, a mà, criaven gallines i pollastres, menaven un bon tros d'hort i engreixaven dos o tres porcs.

Feinejant i ajudant a casa, la Montserrat també va anar a l'escola de Riudellots fins als 14 anys. «No em va agradar mai –diu fent una ganyota–, sempre tenia por que em preguntessin. No en tinc bon record. La mestra era molt dolenta, la mare ja la va tenir; ens castigava *de rodillas* amb sorra a sota i se'ns *repinjolava*, o ens picava al cap amb una canya esquerdada perquè se'ns hi enganxessin els cabells». Després va anar a treballar a l'empresa Acebsa, fins que es va casar. Anys d'infància i joventut, durant els quals va aprendre dels seus pares la gran lliçó de la vida a pagès: «Facis el que facis a fora de casa, quan arribis sempre has d'ajudar si fa falta» –remarca sota la mirada atenta de l'Arnau i la Marina, que no s'han

perdut res del que l'àvia ha anat explicat–. A fora de casa, els diumenges a la tarda era l'únic moment d'esbarjo setmanal. A can Sagrera, de Vilobí, feien ball i cinema. «Hi anàvem amb bicicleta; si plovia, amb el taxi d'en Silvestre de Riudellots, tants com n'hi cabíem, perquè llavors no es vigilava com ara». Aquí, molts nois i noies de la contrada van tenir l'oportunitat de projectar el seu futur compartit. Després del ball alguns es quedaven al cinema a completar la tarda de festa. Com la Montserrat i en Joan Brugué Puig (Franciac, 1948-2013). «No em *vos* pas al cantó?» –recorda que li va dir en Joan un dia després de ballar–. «I a partir d'aquí ja vam començar a xerrar i a ser amics, i ja va estar.»

Es van casar a Sant Maurici l'any 1975. Començava els seus dies compartits al mas Cabirol, molts anys també amb els sogres, que hi van treballar

fins al final de les seves vides. Explica que quan hi va arribar només tenien vedells d'engreix i que ella va ensenyar a munyir les primeres dotze vaques amb què van començar. I amb els dies, munyint sempre al matí i al vespre, vindrien els dos fills, en Gerard (1976) i l'Ivan (1980), la feina de la casa i de l'hort, les il·lusions cada vegada que feien obres d'ampliació i reforma. I les festes dels diumenges a la tarda: «Cap de tots nosaltres no ha fet mai vacances, amb el bestiar no pots pas –destaca sense cap ombra de recança–. Els diumenges anàvem a veure algun parent o a ballar sardanes; i a vegades, a la Salut o als Àngels.»

Una vida marcada pel ritme de les munyides que encara ara la manté ben activa. «És la meua feina; i que no me la treguin pas, eh!». Entre 3 i 4 hores dues vegades cada dia, tots els dies de l'any, cada any. «M'han agradat molt la feina i

D'esquerra a dreta, l'Arnau, la Marina, la Montserrat, en Gerard, la Carme, la Carmen i en Manolo davant del mas Cabirol.

M3

L'Antonio Fernández Rodríguez –al centre– va ser faroner de Roses; va néixer, però, en aquest far, el de les illes Medes, l'any 1925 i, en morir, l'any 2000, va voler que hi escampessin les seves cendres. L'acompanyen la seva germana Maria, dos fills –en Salvador i en Xavier– i en Pere Planas, amb boina.

ANY: 1975

AUTOR: DESCONEGUT

PROCEDÈNCIA: COL·LECCIÓ JOANA

MARGENAT MANENT



M4

El far de les illes Medes, inaugurat el 1868, s'automatitzà amb bateries d'acetilè el 1924, cosa que comportà que pocs mesos més tard es deshabités. A la imatge, el darrer faroner, en Francisco Fernández Blasco –el més alt de la fila de darrere i amb gorra–, és acompanyat per la seva esposa i els nou fills, el barquer –amb gorra–, dos camàlics –amb bata–, quatre visitants i un nen desconegut –amb gorra–.

ANY: 1924

AUTOR: DESCONEGUT

PROCEDÈNCIA: COL·LECCIÓ JOANA MARGENAT MANENT

DOSSIER

PALETES I MESTRES D'OBRA

PITU BASART > COORDINACIÓ

Visita d'obres	36	PITU BASART [Cassà de la Selva, 1960. Filòleg]
Dels pedrers als mestres de cases	38	MIQUEL ÀNGEL FUMANAL PAGÈS [Barcelona, 1986. Doctor en Història de l'Art]
En Pessetes i el Pigallo	40	JOAN VENTURA BRUGULAT [Llagostera, 1955. Periodista]
PERFIL > L'Àngel Boadas	43	ELISABET SERRA [Caldes de Malavella, 1976. Periodista i fotògrafa]
Els Maymí, de Cassà	44	PITU BASART
Els germans Masllorens, de Riudellots	47	ELVIS MALLORQUÍ [Riudellots, 1971. Historiador]
En Ranella, de Llambilles	48	CARLES SERRA [Quart, 1972. Filòleg]
A Quart: en Vila i en Pigem	49	CARLES SERRA
Vida de manobre	50	PITU BASART
Els Capdeferro	53	JOSEP PASTELLS [La Creueta, 1966. Periodista i escriptor]
La nissaga dels Pla	56	MERITXELL DARANAS [Palamós, 1975. Professora de secundària]
Amb pic, pala i voluntat de ferro	58	LIA POU [Bordils, 1991. Graduada en Comunicació Cultural]
En Lluís Ros, de Verges	60	SALVADOR VEGA [Verges, 1964. Historiador]
Constructors que van crear escola	62	SÍLVIA YXART [Barcelona, 1980. Periodista]
Un paleta dels d'abans	65	DANI SABATER [La Bisbal d'Empordà, 1974. Ambientòleg]
Forns i xemeneies	67	DANI SABATER
Els Bofill, de Pals	68	NARCÍS SUBIRANA FELIU [Pals, 1956. Historiador local]
El Bonic i el Sec, de Palafrugell	70	TERESA BONAL [Palafrugell, 1959. Filòloga] NURI SÀBAT [Palafrugell, 1959. Filòloga]
En Julián Lucena	74	ÀNGEL JIMÉNEZ [Girona, 1940. Historiador]
En Fonsu, la Remei i en Jeroni	77	M. TERESA COSTA [Santa Cristina d'Aro, 1963. Llicenciada en Humanitats]
Paletes de Calonge	78	ALBERT VILAR MASSÓ [Calonge, 1961. Historiador i periodista]
Els Mont, de Vall-llobrega	80	ALEXANDRE WELTZ GISPERT [Sant Hilari Sacalm, 1980. Antropòleg]
En Jaume, es Cerdanet	82	DAVID MORÉ [Tossa de Mar, 1974. Historiador i arxiver]
Braç a braç amb els paletes	84	ALBERT LÓPEZ-TAULER [Castell d'Aro, 1980. Llicenciat en Història i Geografia]



Remolinadors de fusta.

FOTO: Mònica Sala Ametller.

Visita d'obres

Pitu Basart > TEXT

«Més geros, Makumba!», reclamava en Paco Pérez, paleta, perquè el seu manobre senegalès li anés acostant braçats de totxanes per continuar aixecant paret. «Som arquitectes artesans i austers, però intentem que els nostres projectes no se centrin només en la tècnica i la funció, sinó que adquireixin una dimensió cultural i, si és possible, artística: construcció de forma i capacitat evocadora», expressava l'arquitecte gironí Quim Español quan, en el volum *Arquitectes i arquitectura* d'en Valeri Pastrana, resumia la filosofia de l'equip que forma amb en Francesc Hereu. La visita d'obres és potser l'únic punt de contacte entre els dos extrems: per una banda, les persones que viuen la realitat a peu d'obra i, per l'altra, els homes i les dones que han ideat el projecte i se'n responsabilitzen.

El món de la construcció és un univers de contrastos, hi conviuen els prínceps i la plebs. L'arquitecte capficat que un edifici no tan sols aconsegueix la funció per a la qual ha estat dreçat, sinó que aporti el plus artístic que farà la vida més agradable, més plaent. I el manobre que espera que arribin les sis cansat de tragar rajols i fer morter. I, entre l'un i l'altre, aparelladors, mestres de cases, caps d'obra, oficials de primera i de segona, aprenents... persones de la terra i, cada cop

més, migrants que han fet i fan possible que una idea es converteixi en una realitat habitable.

De tots els estaments constructius que acabem de citar tracta aquest dossier. L'obre en Miquel Àngel Fumanal amb una introducció històrica en la qual fa un cop d'ull als antecedents medievals i moderns dels mestres de cases i dels paletes. En Joan Ventura comença la llista de testimonis revisant la vida i les obres de dues importants famílies de mestres d'obres llagosterencs: els Pigallo i els Pessetes. Ben a prop, a Caldes de Malavella, l'Eli Serra dialoga amb el contractista Àngel Boadas sobre la seva devoció per l'ofici encara avui, que és jubilat. A Cassà, en Lluís Maymí passa revista a la història centenària de la seva família, que ha fet obra pels volts de les Gavarres, però també a Tolosa, Perpinyà i Barcelona on va arribar a treballar al costat d'en Gaudí. A Riudellots, l'Elvis Mallorquí es troba amb en Lluís Masllorens, de can Floris, per repassar la història familiar d'aquests mestres de cases i venedors de material de construcció. En Carles Serra revisa amb

la Glòria Pigem la memòria del seu pare, l'Antoni, paleta de Quart, i reviu amb en Joan Esteba –en Ranella– les experiències de tants anys de constructor pels volts de Llambilles.

Maceta, escarpra i punxó.
FOTO: Mònica Sala Ametller.





A Girona, la Meritxell Daranas conversa amb l'Arcadi Pla sobre els seus antecedents a can Cubó, de Cassà, i sobre molts aspectes de la seva brillant carrera com a arquitecte. També a Girona, al barri vell, en Josep Pastells dialoga amb en Josep Capdeferro sobre la seva nissaga de mestres de cases, aparelladors i arquitectes que va començar a Juià a finals del XVIII. Molt a prop de Juià, a Bordils, en Josep Massot explica a la Lia Pou l'experiència de més de cinquanta anys en el món de la construcció, que el van portar a crear la seva pròpia empresa, regentada avui pels seus fills. A Verges, en Lluís Ros conta a en Salvador Vega els records d'una llarga carrera amb la paleta a la mà, que l'han portat a ser considerat un mestre dels acabats.

A la Bisbal, en Dani Sabater recull el testimoni d'en Josep Alsina, que li fa memòria dels mestres d'obres que ha conegut al poble, i, a més, revisa el procés constructiu i els recursos dels paletes per aixecar els forns i les xemeneies per a la indústria ceràmica. A Torroella, la Sílvia Yxart segueix la petja d'en Conrado Lloveras i d'en Fausto Martí, dos mestres de cases que han creat escola al Baix Ter. A Pals, en Narcís Subirana repassa amb en Pere Bofill la història dels mestres d'obres de la seva família, amb antecedents rajolers i que han estat responsables de tants edificis a la vila de fa més de cent

anys. A Palafrugell, la Teresa Bonal i la Nuri Sàbat ressegueixen la trajectòria del Bonic i del Sec, responsable l'un de molts cases senyorials de finals del XIX, i l'altre, d'edificis emblemàtics del poble a principis del XX.

A Vall-llobrega, l'Alexandre Weltz s'informa amb en Josep Mont, en Sonsito, sobre l'empresa de construcció que va fundar el 1973, que s'ha especialitzat en les reformes de cases antigues i que avui porten els seus dos fills, en Marc i en Quim. L'Albert Vilar ens fa memòria de tres mestres d'obres arribats a Calonge de fora: en Benito Pérez, de Sòria, en Joan Vall, de Saba-

dell, i en Leandro Carbonell, de Corçà. A Sant Feliu, l'Àngel Jiménez es troba amb en Julián Lucena, que va emigrar a la vila ganxona des de Granada el 1965 i al cap de 10 anys ja tenia empresa constructora pròpia. A Tossa, en David Moré ens fa saber la història des Cerdanet, un paleta –fill d'un carboner cerdà i d'una tossenca– que va viure el boom de la construcció. A Santa Cristina, la Maria Teresa Costa conversa amb el mestre d'obres Fonso Vidal, la seva filla Remei i en Jeroni Ontiveros, que va ser deixeble d'en Fonso i amb el qual va viure l'esclat del turisme a partir dels anys seixanta. Finalment, a Castell d'Aro, l'Albert López-Tauler busca un lampista, en Juan Ribas, per repassar els contractistes que van obrar a la Vall d'Aro durant l'explosió constructiva de la segona meitat del segle XX.

Ja veieu que, al dossier que comenceu, hi tenim una mica de tot... Segur que també us haureu adonat que la intenció de la revista, a banda que tothom del ram s'hi senti representat, ha estat de posar en relleu sobretot els mestres de cases i els paletes de poble. Persones amb ofici, moltes vegades oblidades, que tant podien fer un petit cobert com construir una casa i que han deixat exemples del seu sentit estètic a tants edificis de tants carrers de les viles d'aquest nostre tros de país. Que aquesta visita d'obres us sigui profitosa! 📷

Construcció de la fàbrica de can Coromina, a la Bisbal. Any 1917.

FOTO: Emili Casas. PROCEDÈNCIA: Reproducció del llibre 'Emili Casas fotògraf'. Ajuntament de la Bisbal-Arxiu Històric Comarcal, la Bisbal, 1985.

En Pessetes i el Pigallo

ALS SEGLES XIX I XX, MOLTS VEÏNS DE LLAGOSTERA ES VAN DEDICAR A LA CONSTRUCCIÓ, ENTRE ELS QUALS HI HAVIA LES FAMÍLIES MUNDET I SOLER

Joan Ventura Brugulat > TEXT

Al veïnat de Bruguera, a tocar la C-65, hi ha el mas Pessetes que des del segle XIX és de la família Vicens. Els el va vendre el 1861 la família Mundet, que durant quatre generacions van ser mestres de cases i van anar a viure al carrer Santiago Rusiñol 14 de Llagostera, on avui hi tenen la segona residència en Joan Mundet Puigmal i la Carme Albareda. A la llinda hi ha la data de construcció, el 1858. Durant la vida professional com a constructors, els Mundet van ser coneguts amb el sobrenom de Pessetes.

En Robert Soler Bascostell (Llagostera, 1885-1971) era fill de l'Esteve Soler, paleta originari de Banyoles i que ja va portar el motiu de Pigallo, i de la Victòria Bascostell, d'una família de rajolers de Llagostera que van popularitzar una rajola que van anomenar 'bascostella' i que era uns 10 cm més petita que la rajola tradicional per facilitar-ne el transport, segons explica en Josep Albà Matamala (Llagostera, 1931), que durant molts anys va ser el comptable de Construccions Soler. A la casa familiar del carrer Barcelona, en Juli Soler Vicens (Llagostera, 1918-2016) va posar-hi un pi i un gall en al·lusió al motiu que ha mantingut tota la família. Un net, en Robert Soler Aluaret (Llagostera, 1940), creu que pot tenir a veure amb el fet que algun avantpassat a Banyoles hagués fet de pigall, d'acompanyant.

La dinastia Mundet es remunta a en Jacint Mundet Jove, que al segle XVIII va néixer a la Parra de Caulès i es va traslladar a Llagostera. El seu fill Francesc Mundet Aymerich probablement ja feia de pagès i de paleta. La nissaga va continuar amb en Miquel Mundet Carbó –el primer que es té constància que era mestre d'obres–; en Miquel Mundet Brugués, casat amb la Jacinta Bordas Garriga; i en Joan Mundet Bordas (Llagostera, 1871-1957) que es va casar amb la Balbina Vingut Capdevila i van tenir tres fills: Pelai, Anna i Julià.

En Pelai era el pare d'en Joan Mundet Puigmal, que va néixer el 2 de març de 1942 a Barcelona a casa de l'àvia materna. Ara viu a Terrassa, tot i que passa molts dies a Llagostera, ja que li agrada el poble i hi té un petit taller on conserva l'afició de restaurar motos antigues, com una BMW o una Norton del temps de la guerra. És qui té cura del llegat del seu avi Joan, que ha passat a la història de l'urbanisme local, entre altres, per la caseta del seu hort al pla de Sant Llorenç.

Les casines. No hem trobat testimonis de si en Pessetes i el Pigallo es van sovintejar, però segons uns papers del constructor i historiador local Emili Soler Vicens (Llagostera, 1911-2011), fill d'en Robert, les casines –que és tal com anomenen a Llagostera les casetes d'hort– dels

respectius horts i vinyes –també la de la família Raset– es van construir els primers anys del segle XX amb la intenció d'anar-hi a fer berenades i trobades amb família i amics. Explicava en Soler, que una de les característiques de les construccions era el mosaic ceràmic i hidràulic de colors virolats, amb dibuixos geomètrics i modernistes.

En Joan Mundet Bordas va ser un perfeccionista, explica el seu net. Ordenat i pulcre, el seu hort semblava un jardí àrab: amb parterres, canalitzacions de rajols, rases impecables, la caseta decorada a tots els racons... i per pouar l'aigua de reg, un motor Pau Jacob, de can Casadevall, que el seu net encara conserva. En un treball publicat al *Butlletí* núm. 14 de l'any 1981, la Mercè Carbó Bosch descrivia la caseta modernista d'en Pessetes i en destacava «els arcs damunt columnes i el revestiment de façanes i interiors amb mosaics i rajoles de colors, corbes sinuoses». Una filigrana que encara avui, tot i que molt deteriorada, conserva una gran bellesa estètica.

L'hort d'en Pessetes ara és propietat de la família Casals, i el de cal Pigallo és d'un seu net, l'arquitecte Robert Soler, el qual es mostra preocupat pel futur de la construcció ja que al trobar-se en una zona aïllada, sovint ha patit actes vandàlics, ocupacions il·legals i presenta un estat deteriorat, tot i que encara es pot apreciar l'acurada feina que hi va fer el seu avi Robert. La caseta és d'un sol cos



Detall arquitectònic de la casina del Pigallo.

PROCEDÈNCIA: Arxiu família Soler Vicens.



i, en una llinda de rajola a la façana, hi ha la data de 1912. Té unes originals finestres de rajol, que també adorna les cantonades i el teulat, i una mena de sòcol a un metre d'alçada que envolta l'edifici. A dins hi ha una llar de foc. De l'antic hort, no n'hi ha rastre perquè fa anys que la vegetació ocupa l'entorn.

Els Mundet –en Miquel i en Joan– van construir les estacions del Carrilet de Llagostera i Cassà, seguint la mateixa concepció arquitectònica de tota la línia. Amb obra vista, maó a les cantonades, parets estucades, teules planes... Aquestes dues estacions tenien integrat a l'interior l'habitatge del cap d'estació. Comptaven amb un edifici complementari de planta quadrada destinat a serveis.

Se'ls atribueix l'edifici de l'Agrícola (1903) a la plaça, al costat del Casino, encarregat pel propietari Antoni Domènec del mas Sureda de Sant Llorenç. A les dues façanes, que tenen una balconada que les recorre, hi ha motius estucats de colors verd i rosa i llindes esgrafiades. Els balcons del segon pis tenen una mènsula molt treballada. Ara s'hi està fent una rehabilitació integral que cal esperar que sigui fidedigna a l'original. Els Pessetes van construir la casa Soler, al carrer Sant Pere, un mag-



nífic casal de planta quadrada amb una façana neoclàssica.

Feina al poble i a la costa. Els Pigallo van viure tot el boom del turisme ja amb el nom d'empresa Construccions Soler dels germans Emili i Juli Soler Vicens, fills d'en Robert. Abans, però, havien fet obres importants al municipi, com la rehabilitació del mas Llambí de Panedes, quan el 1913 van dur a terme una reforma d'estil modernista dirigida per l'arquitecte Feu i el mestre d'obres Robert Soler. El 1950 els propietaris van fer desmuntar les façanes modernistes i les van refer amb estil gòtic auster. Aquesta obra, la va dirigir Emili Soler.

El 1930, en Robert Soler i l'Andreu Ragolta –pare del constructor Paco Ragolta Masó i avi de l'arquitecte Francesc Ragolta Bagué– van construir la fàbrica d'aglomerats de Ricard Casademont,

conegut com Nas de Plata, i Joan Planella, a la carretera de Caldes on avui hi ha el Red Outlet. L'Emili Soler i Paco Ragolta van participar en la reforma del Casino de 1954. I a principis dels anys seixanta, van acabar conjuntament les escoles públiques del Puig del General, sota direcció de l'arquitecte Mollera.

En Paco Ragolta va ser un dels contractistes de Llagostera que més va treballar a Platja d'Aro. En Joan Mundet ja ho havia fet abans i hi va aixecar alguns dels primers xalets de davant de mar, però no hi ha constància de quins. Construccions Soler també van fer-hi xalets per a amics i familiars de Llagostera com el de la família Calvet, el de l'Emili Coll i la Paquita Bancells, el d'en Ramon Bellvehí –casat amb la Ramona Soler, germana de l'Emili i en Juli–, els apartaments d'en Josep Rissech...

Ara bé, on els germans Soler van treballar més va ser a Tossa de Mar: van edificar l'hotel Rovira i altres establiments hotelers; van feinejar molt en la restauració de la Vila Vella i, sobretot, van treballar per a la família Gotarra Blanqué i van remodelar l'hostal de Sant Grau fent-hi 12 habitacions. El 1960 en Domingo Gotarra va fer construir pel seu compte la carretera que hi puja des de Llagostera, amb la participació de Construccions Soler. En Gotarra va començar a urbanitzar Sant Grau però va entrar en fallida.

En Miquel Mundet va participar en les primeres obres del Casino Llagosterenc i en Joan Mundet hauria intervingut en les de la gran reforma de 1929 que va dirigir l'arquitecte Esteve. Quan van posar la primera pedra a l'actual ubicació en la darrera dècada del XIX, en Miquel Mundet i en Mario Zamorano van ser

A dalt, la primera fonda de la família Calvet a Platja d'Aro, a l'entorn de 1930.

PROCEDÈNCIA: AMLLA. Fons Ajuntament de Llagostera. **Al detall, en Robert Soler i l'Erundina Vicens amb els cinc fills: a la fila de darrere, la Laura, l'Emili, la Ramona i en Juli i, a davant, asseguda, la Mercè** // PROCEDÈNCIA: Arxiu família Soler Vicens.

Els Maymí, de Cassà

TRES GENERACIONS DE MESTRES D'OBRES I PALETES QUE HAN TREBALLAT ALS VOLTANTS DE LES GAVARRES, PERÒ TAMBÉ A LA SAGRADA FAMÍLIA I FENT MOBILIARI DE TRENCADÍS

Pitu Basart > TEXT

Un dia de finals de juliol, ens trobem amb en Lluís Maymí Paradedda (Cassà, 1952), la tercera baula d'una nissaga de treballadors de la construcció del poble. A en Lluís, li agrada molt conversar, està molt documentat i s'explica d'una manera planera i clara a partir dels records propis i els del seu pare. «El meu besavi era de Llambilles i es va casar i va venir a viure a can Vives, al carrer del Cementiri de Cassà a finals del segle XIX. Va tenir cinc fills: en Pasqual, en Raimundo, en Lluís, en Pepitu i l'Angeleta Maymí Vives, que va ser monja». Els tres primers van aprendre l'ofici de paleta; en Pepitu va ser manobre tota la vida. «En Pasqual i en Raimundo, l'any 1918, a causa de la misèria que es vivia al poble –grip espanyola i conseqüències de la Primera Guerra Mundial– van decidir anar a

Barcelona a guanyar-se la vida fent de paleta aprofitant l'empenta de l'Exposició Internacional que era previst de celebrar l'any 1917 i que es va anar endarrerint a causa del conflicte». Les obres s'anaven executant i es necessitaven paletes, però la conjuntura política i social era complexa: contínues vagues i enfrontaments virulents entre la patronal i els obrers. Els dos germans vivien en una fonda i els diumenges van decidir anar a la Sagrada Família a fer voluntariat: «Aleshores només hi havia construïda la cripta. Allà feien la missa a les sis del dematí, a la qual assistia en Gaudí, i en Pasqual hi anava sempre calçat amb espadenyes blanques de vetes; el meu avi, en Raimundo, mentrestant preparava les eines esperant l'hora de l'esmorzar, que oferien als voluntaris abans de començar la feina matinal. Ells hi van treballar sobretot en la fabricació de motlles de figures animals i en el trencadís de rajola. I, de l'aprenentatge d'aquesta tècnica, en van treure profit».

Veient les contínues vagues, van llogar un petit local d'un edifici proper a la fonda. Allà, quan no podien treballar pels aldarulls, van decidir construir làpides i mobiliari de jardineria i d'interior fets de pòrtland i acabats amb trencadís de rajola. «El trencadís, el feien amb estenalles i és d'una precisió mil·limètrica, que sorprenen per la seva

perfecció. La família té diverses mostres de treballs de trencadís». Quan els conflictes afluiaven, tornaven a l'obra pública, però tenien tants encàrrecs de trencadís que preferien dedicar-s'hi; a més, n'anaven a vendre i a prendre comandes al mercat de Sant Antoni.

La fundació. L'any 1921, els quatre germans van fundar la seva pròpia empresa, que anava a nom d'en Pasqual, el germà gran. També van comprar una casa, l'actual número 29 del carrer del Progrés de Cassà, i la van anar reformant com a habitatge i magatzem. Mentrestant, en Pasqual, que ja era casat, tenia un peu al poble i l'altre a Barcelona, segons si tenia feina o no a Cassà. «Pels volts de la festa, hi havia molta demanda. Resulta que qui més qui menys volia la casa arreglada i uns dies abans els paletes es dedicaven a emblanquinar amb calç les parets de la gent menys adinerada: al mes de gener començaven a omplir el dipòsit per amerar la calç i que fos morta a l'hora de pintar. La tenyien amb un xic de blauet pels menjadors, d'ocre per les cuines i de mangra per d'altres dependències». En Raimundo i en Lluís, mentrestant, treballaven a la ciutat comtal d'una manera més seguida. Allà, en Raimundo va conèixer la Josefa Pejó Belliure amb qui es va casar l'any 1922 a Barcelona i amb qui va anar a viure al carrer del Puigcugul de Cassà. L'any 1924 van tenir un fill, en Jordi Maymí Pejó (Cassà, 1924-2007),



En Lluís Maymí davant la façana de can Sixto Viñas, a la plaça de sant Pere de Cassà // FOTO: Mònica Sala Ametller.



pare del nostre interlocutor. L'any 1928 la Josefa va morir d'un infart mentre el seu marit treballava a Barcelona. El seu fill de quatre anys va passar a viure al carrer del Progrés amb els seus cosins, fills d'en Pasqual: la Maria, en Manel, en Pasqual i la Montserrat.

Als anys trenta, a Cassà, hi havia tres empreses de la construcció de referència: «La d'en Mariano Pla Mir, en Cubó, que tenia la clientela religiosa, la Salle i tapers adinerats; la d'en Pepitu Negre, que treballava molt per a can Paró, per a famílies benestants i masos de l'entorn; i en Menna Batlle, que obrava sobretot per clients republicans». La resta de paletes, entre els quals els Maymí, feien el que podien. Com que no sempre tenien feina, en Raimundo i en Lluís van intentar buscar-se'n primer a la Cerdanya i després a França: van voltar de Tolosa a Perpinyà. En Lluís, però, va tornar i es va casar a Torelló. «El meu avi Raimundo era al país veí quan va esclatar la guerra civil. En Pasqual li va demanar que no tornés perquè s'estalviaria d'anar al front i podria guanyar diners per ajudar la família». I s'hi va quedar.

Mentrestant a Cassà, la revolució va entrar a l'església. El consistori va declarar l'altar major bé cultural i va encarregar al cap de fusters –en Pep de ca la Martina– de desmuntar-lo per peces i

guardar-lo al santíssim tapat amb saques i va acabar alimentant el foc que hi feien els brigadistes. Les portes de Sant Pere i Sant Pau i les columnes van ser desades en una sala annexa i es van salvar. La resta –imatges i mobiliari– van ser llançats pels milicians escales avall fins a la plaça. «El fill gran d'en Pasqual, en Manel, estava arremolinant la façana de can Frigola. La mestressa de la casa li va demanar que fes una fotografia d'aquell desastre des de la bastida. Mentre la feia, els milicians el van veure, el van detenir i el van tancar a la presó. Deien que el comitè de Salt arribaria d'un moment a l'altre; la família es va espantar i va anar a parlar amb en Dalmàs i en Xena, que van resoldre que la millor solució era deixar oberta la porta de la presó perquè de nit en Manel s'escapés. L'endemà ja era camí de la frontera amb un passador que el faria travessar la ratlla per la Vajol. A la façana de la casa d'en Pasqual, al carrer del Progrés, hi havia pintat el mot 'desertor'. En Manel creuaria tot el sud de l'estat francès i tornaria a entrar pel País Basc, en territori dels nacionals.»

Totes les empreses de la construcció van ser col·lectivitzades durant el conflicte. «El pare em va explicar que el col·lectiu d'obriers va obrir una porta a l'església, davant per davant de can Barril, per fer-la servir de magatzem; per allà,

amb carretes, van entrar-hi les eines que els paletes van tenir la previsió de marcar amb foc per poder-les recuperar i que van servir durant el període de guerra per construir les grades del camp de futbol, l'edifici del que és avui l'escola Puig d'Arques i l'aixecament de nivell de la Rambla, entre el camp de futbol i el horts que encara avui existeixen.»

Quan va acabar la guerra, en Raimundo, que encara era a França, no va poder tornar: va ser reclutat per les Compagnies de Travailleurs Étrangers, unes formacions no armades que s'encarregaven de fer treballs estratègics, en zones frontereres o en camps militars. Ell va ser destinat a la construcció de la zona defensiva de Grenoble. L'última carta que en van rebre va ser de l'any 1940, a partir d'aquell moment, els Maymí li van perdre la pista. Gairebé vuit dècades després, en Lluís va saber oficialment què li havia passat: «Amb la invasió alemanya, va ser detingut, va ser fet presoner i enviat en tren al camp d'extermini de Mauthausen, on va treballar amb el número 6756. Va sobreviure 12 mesos, va morir el 15 de novembre de 1941. Va ser incinerat als forns crematoris de Gusen quatre dies més tard.»

La postguerra. Durant els primers anys quaranta, el ram de la construcció

A l'esquerra, en Jordi Maymí lliscant un dipòsit d'aigua al carrer dels Dolors, l'any 1947; al fons, a l'esquerra, la torre Salvana. A la dreta, en Jordi Maymí esgrafiant la façana de la casa que l'empresa tenia al carrer del Progrés de Cassà, l'any 1948 // PROCEDÈNCIA: Arxiu Lluís Maymí.

En Ranella, de Llambilles

A TRAVÉS DE LA MIRADA EXPERIMENTADA D'EN JOAN ESTEBA, CONSTRUCTOR D'OBRES, RECORDEM COM ERA LA FEINA DEL RAM DE LA PALETA I EL CIMENT DÈCADES ENRERE

Carles Serra > TEXT

En els seus documents, hi figura com a Joan Esteba Xabadia però gairebé tothom el coneix com en Ranella, pel nom de la casa de Llambilles on va anar a viure als 4 anys, provinent de Celrà, el poble en què havia nascut l'octubre de 1936. Això de néixer en plena guerra i haver de créixer en aquella postguerra de fam, misèria i repressió va fer madurar aquella generació molt de pressa, massa aviat fins i tot. En Joan no en va ser cap excepció: als 14 anys, en acabar l'escola, li va tocar posar-se a treballar

per ajudar a tirar la família endavant. A can Ranella les ballaven magres, eren colla i la terra que menaven era de la que només es regava quan plovia: «Vaig començar a menjar quan vaig començar a treballar», afirma amb contundència. En Joan era un vailet espavilat i el mestre de Llambilles li veia aptituds per poder arribar a ser arquitecte, tot i que les circumstàncies ho van convertir en una quimera. Tanmateix van arribar a un acord i així, després de la jornada laboral, en Joan se n'anava a classes de disseny lineal, una matèria que li encantava i que li va ser ben útil per a la seva feina ja que, de moltes obres, ell mateix en dibuixava els plànols.

El seu aprenentatge va ser força curt, d'uns tres anys, la meitat dels quals els va passar treballant amb en Ricardo Valentí, de Llambilles, i l'altra amb en Pasqual Maymí, de Cassà. En plegar del segon ja es va plantar pel seu compte. Recorda que «tot era molt més dur i perillós. Les bastides es feien amb postes, travessers i taulons a sobre. Eren precàries i amb perill que es trenquessin, eren de fusta, però en aquella època no es rumiaven pas aquestes coses». A vegades, però, ni bastida tenien: «En una de les meves

primeres obres, quan treballava per en Valentí, per poder acabar un pilar vaig haver d'anar-me posant a sobre de les peces que anava col·locant». Tampoc no hi havia grues ni muntacàrregues, així que per pujar els materials i les eines quan es treballava en alçada s'havia de muntar una cùrria i, de baix estant, el manobre anar estirant el llibant a força de braços. Pastar el morter també s'havia de fer a mà barrejant els materials amb una pala: «Es feia un forat al terra on es posava la calç i s'hi afegia aigua per desfer-la fins que quedava una pasta que es barrejava amb pòrtland i sorra». Una calç que, recorda, anava en sacs de roba i que en agafar-los te'n deixava ben brut. I és que, com tota la resta de materials, es transportava en uns carretons de fusta empesos per persones i sacs, teules o rajols s'havien de descarregar a mà.

De dilluns a dissabte. En aquells temps, a principis dels anys cinquanta, la jornada setmanal solia excedir la cinquantena d'hores si tenim en compte que se'n treballaven 8 de diàries de dilluns a dissabte i, gairebé sempre, se'n feia alguna més d'extra. És clar que, en aquell moment de penúries econòmiques, cada hora treballada eren uns quants duros més que entraven en el sobre de la setmanada.

Va començar amb una plantilla de cinc treballadors i, de mica en mica, la



En Joan Esteba, en Ranella, a l'esquerra de la imatge, amb dos dels seus empleats, en Mariano i en Rafel Paradedà, en una obra a principis dels anys 60.

PROCEDÈNCIA: Família Esteba Cassà.

va anar ampliant fins a arribar a tenir-ne un pic de més de vint. Semblava que la podria fer créixer fins on hagués volgut perquè li encantava l'ofici, treballava bé i, de feina, no li'n faltava: hi havia gent que s'havia arribat a esperar més d'un any perquè volien que fos ell qui els construís la casa. Però per assolir aquesta qualitat creia que ell havia de ser a les obres, treballant-hi i supervisant el que es feia. Per això va reduir l'empresa fins a una mida que li fos controlable, una dotzena de treballadors.

Més de 45 anys d'ofici. Si els seus empleats eren de Llambilles i els pobles veïns, les obres que li encarregaven també. En els seus més de 45 anys d'ofici va construir moltes cases per a particulars però no només això sinó que podem afegir a la llista alguns blocs de pisos, pous, forns com el de la bòbila Ginesta de Quart —«els vaig fer l'últim, que em sembla que és el que actualment és al Museu de la Terrissa», comenta en Joan—, naus industrials, com la d'en Massegur de Llambilles, i les fàbriques de taps de suro cassanenques Oguer, Parramon i Costa.

En Joan Esteba està casat amb la Pietat Cassà, de Cassà de la Selva, amb qui ha tingut dues filles, la Núria i la Marta. En arribar als 60 anys, com que cap de les dues filles tenia interès en el camp de la construcció, va traspassar l'empresa a un dels seus treballadors, en Jordi Esteve. Des de llavors ha disposat de molt més temps per menar l'hort o anar a bosc, dues activitats que li agraden gairebé tant com el seu ofici de paleta. 



A dalt, en Pigem, a l'esquerra de la imatge, pujant paret; en primer terme, en Fonso d'Erols. Al detall, en Pitu Vila.

PROCEDÈNCIA: Família Pigem Vila.



A Quart: en Vila i en Pigem

Carles Serra > TEXT

Molts dels records d'infància de la Glòria Pigem (Quart, 1967) estan associats amb el ram de la construcció, no debades el seu pare, l'Antoni Pigem (1932-2010), va ser entre els anys 60 i 80 el principal paleta del poble. Va néixer a can Riquet, una casa d'Erols que es dedicava a la pagesia però, a ell, aquesta vida no l'atreia i, de ben jove, va començar a treballar d'aprenent amb en Pitu Vila (1906-1989), un mestre d'obres de Quart. En Vila era fill de Palau-sacosta i durant molts anys va portar el manteniment de la fàbrica dels Químics. Després de la guerra es va traslladar amb la seva dona, la Glòria Calzada, a viure a Quart, en una casa al costat de cal General, on avui comença el carrer Orient. I, mentre ella va obrir una merceria als baixos de la casa, ell es va parar pel seu compte. Amb el pas del temps, en Pigem, a més d'aprendre l'ofici, va començar a festejar amb la Rosa, la filla d'en Pitu, i, després de casar-s'hi i que el sogre es jubilà, va donar continuïtat a l'empresa però en va muntar una de pròpia. Va adquirir un terreny al que aleshores eren els afores de Quart i s'hi va fer una casa amb coberts per a les eines i la maquinària: «A la meua mare, li feia molta por viure aquí, tan aïllada», recorda la Glòria. De mica en mica, però, en Pigem va anar rebent encàrrecs —d'en Miliu Prats, d'en Mussons, d'en Meléndez...—

per construir cases en aquella part del poble que aviat es va anar configurant com un barri. Eren un temps i unes maneres de fer ben diferents: «La gent comprava la parcel·la i primer de tot hi feia un pou, tot era més personalitzat perquè encarregaven els plànols a un arquitecte i es feia quan es tenien diners, sense demanar crèdits, que els espantaven». I mirant enrere ens posem a recordar junts la gent que havia treballat per en Pigem, la majoria de Quart: en Sendo Vila, l'Àngel Teixidor, els germans Miquel, Joan i Enric de can Fusinya, en Narcís de la granja, els germans Martí i Pepet Serra o el meu pare, en Siset Serra. Però també d'altres com en Josep i en Carlos de can Mas Salip i en Xicu Puig, tots tres de Llambilles, en Clàudio Rossell d'Erols o en Siset i en Sendo Riera de Montnegre. Algunes de les obres d'en Pigem ja han desaparegut, com els vestidors del primer camp de futbol, d'altres no són perceptibles, com tot el manteniment que havia fet a la bòbila d'en Ginesta i a la fàbrica de terrissa d'en Quimet Bonadona, però n'hi ha moltes, com les cases que hem esmentat, els vestidors del camp de futbol actual, els pisos de la farmàcia o el cementiri nou que encara es mantenen dempeus. I la Glòria, quan les veu, se sent satisfeta que el seu pare i el seu avi hagin deixat empremta al poble. 

Amb pic, pala i voluntat de ferro

ALS ANYS SEIXANTA VA NÉIXER A BORDILS L'EMPRESA FAMILIAR CONSTRUCCIONS MASSOT, ENGEGADA PER UN JOVE DE VINT ANYS QUE VA DECIDIR SER PALETA

Lia Pou > TEXT

«Bordils és terra de músics i de paletes», em diu en Josep Massot, fundador i paleta jubilat de Construccions Massot. I reafirmo la seva paraula perquè sempre he sentit diferents noms de paletes i d'empreses dedicades a la construcció al meu poble, i una de les que avui en dia encara continua és Construccions Massot SL, que té més de cinquanta anys d'experiència.

El seu fundador, ara jubilat, en Josep Massot (Bordils, 1942) em rep al que sempre va ser el seu despatx per explicar-me quina ha estat la seva trajectòria i com va iniciar-se al món de la construcció. M'explica que no hi havia avantpassats seus que es dediques-

sin a aquest món, per això li pregunto com va decidir ser paleta: «Vaig plegar d'estudiar quan tenia 16 anys per anar a buscar feina, amb la sort que en Ferran, un paleta conegut de Bordils, em va venir a buscar per treballar amb ell». Sense antecedents familiars dedicats al món de l'obra, en Josep va engrescar-se i en va voler aprendre des del primer dia. Ser manobre o paleta no s'estudiava, i ara tampoc, sinó que s'aprenia a base d'observar i sobretot, treballar. «En un any vaig aprendre el més bàsic, però de seguida vam veure que me'n sortia. Sempre m'han agradat els números i les matemàtiques i crec que això em va ajudar, però també que en Ferran em posés a treballar amb un dels millors paletes de Bordils». En Josep m'explica que de seguida s'hi va saber iniciar i va anar veient com s'havia de fer tot.

El principi. En Josep va treballar per a en Ferran durant dos o tres anys però en aquells temps, finals dels cinquanta i principis dels anys seixanta, començava el boom de la construcció de pisos i hotels a la Costa Brava. Li va sortir l'oferta d'anar a treballar a Lloret de Mar, on es va estar un parell d'anys. «A Lloret vaig treballar molt amb un grup de cinc paletes en la construcció d'un hotel. Malgrat que era el més jove, no

desentonava al costat d'ells. Ens passàvem tota la setmana allà, treballant més de deu hores, i el dissabte abans de dinar agafava la moto i tornava a Bordils fins dilluns al matí.»

Uns anys abans d'anar a la mili, en Josep va muntar la seva primera empresa de construcció amb un company de Bordils. La mili li va tocar fer-la a Girona, així que durant aquells mesos va combinar les dues coses i no va deixar mai l'empresa. Tots dos van treballar uns tres anys, però passat el servei en Josep se la va quedar i va començar ell tot sol com a 'Josep Massot', ja que «en aquells temps es treballava molt amb el nom propi de cadascú», em diu. És en aquest moment que comença una etapa diferent de la que fins aleshores en Josep havia viscut dins el món de la construcció. Fins llavors es treballava fent petits *remiendos* a les cases o en alguna granja, feines petites i prop de casa, però de cop i volta va rebre l'encàrrec d'anar a treballar a Empuriabrava. «En Miquel Arpa, que em coneixia i era promotor, em va contractar a mi, ja que disposava de sis o set treballadors per començar a fer una gran urbanització, amb els treballs oportuns, així com xalets». En Josep durant uns quants anys va centrar part de la feina a Empuriabrava però mai va deixar els clients més propers i les petites feines prop de casa, sempre va voler conservar-les. Eren els anys setanta i la feina arran de mar va continuar en



En Josep Massot i els seus treballadors acabant la construcció del molí del càmping El Molino de l'Estartit.

Anys 70 // PROCEDÈNCIA: Arxiu Josep Massot.



timoni de tots els canvis que hi ha hagut al món de la construcció. «Abans amb una pala, un *píco*, que ara ja no existeix, un cabàs d'eines, quatre taulons i dos cavallets ja en tenies prou.

I ara, amb això, gairebé no saben ni per on començar.»

Malgrat que segueix essent un ofici de tota la vida sense una formació professional concreta prèvia a anar a treballar, tots els manobres i paletes n'aprenen dels veterans. En Josep Massot parla de les noves màquines, noves fórmules, nous materials i noves normes que han anat apareixent al llarg del temps. «Els paletes *d'abantes* s'han hagut d'adaptar a les grues, a les màquines, als nous aparells i sobretot a tot el *papeleo* que et demanen. De paleta, se n'és a base de voler-ho ser; de paleta, se n'aprèn si en tens ganes. Abans tampoc no hi havia formacions i els mateixos obrers podíem fer distribucions o comparacions per a experiència que acumulàvem de tots els anys treballats.»

El relleu. Entorn dels anys noranta, els fills d'en Josep, en David i en Joan, es van anar incorporant a l'empresa del pare. Els dos van estudiar però finalment van apostar per seguir l'ofici del pare. Després de més de cinquanta anys treballant, en Josep va decidir jubilar-se als seixanta-cinc anys, l'any 2003, i va deixar l'empresa en bones mans, als seus dos fills. Des de llavors, en Josep ja no fa de paleta, tot i que com que el magatzem del material i les furgonetes de l'empresa continuen essent a casa seva, sempre es distreu amb alguna cosa. El relleu, però, creu que no seguirà amb els nets, però això encara és aviat per parlar-ne i segur que a Construccions Massot encara els queden moltes cases i feinetes per fer.

una etapa de gairebé dotze anys a Punta Montgó i l'Estartit, on disposava d'uns deu treballadors. En Josep Massot hi va treballar en la construcció de diversos xalets i fins i tot dos blocs de pisos.

Construccions Massot. «A principis dels anys vuitanta vaig canviar el nom de l'empresa per 'Construccions Massot' i vaig tornar a treballar i a centrar la feina més a prop de casa sense deixar

la perifèria. Durant aquests anys vaig feinejar molt per Foixà, en la restauració de masies i cases noves». I els últims anys abans de jubilar-se, en Josep va anar mantenint la feina, va passar la crisi del 2008-2009 i alguna altra. Em comenta que sí, que els va baixar la feina però que els va salvar mantenir els clients petits que van ser els que, en moments determinats de crisi, li van oferir el treball. Al llarg d'aquests anys en Josep ha estat tes-

En Josep Massot, el tercer per la dreta, amb altres paletes, en plena construcció del famós molí del càmping El Molino de l'Estartit, els anys 70. Al detall, en Josep Massot treballant en una teulada // PROCEDÈNCIA: Arxiu Josep Massot.

En Julián Lucena

UN EMPRESARI GUIXOLENC QUE VA ARRIBAR A SANT FELIU DES DEL SUD PENINSULAR EN EL MOMENT EN QUÈ L'APOSTA PEL TURISME AFAVORIA EL CREIXEMENT D'HABITATGES

Àngel Jiménez > TEXT

En Julián Lucena (Tózar, 1950) és una icona familiar i de centenars d'altres immigrants. Tot va començar amb la pregunta que li va fer, quan encara era un nen, el seu primer mestre de paleta, Antoni Cambroner: «Nin, no t'agradaria que, quan fossis gran, passejant pels carrers de Sant Feliu, poguessis dir als teus amics: 'Veieu aquella xemeneia? La vaig fer jo'!». L'aprenentatge de l'ofici i la trajectòria professional d'un noi que començava als catorze anys en una població desconeguda s'han de contextualitzar en un temps i en un espai, amb una llengua i una cultura diferents.

L'any 1965 començava l'aventura de dues generacions de Lucena Fuentes, que deixaven enrere una situació molt difícil a Andalusia. I els acollia una ciutat del litoral català, configurada, urbanísticament parlant, d'una extensió petita entre

els primers contraforts de l'Ardenya i el mar. Un tram de carrers ordenat pels millors arquitectes –en Gallart, en Guittart i en Bordàs–, junt amb uns edificis singulars de grans mestres d'obra –en Pere Pascual, en Josep Bori, l'Ildefons Casamor–, conformen el seu patrimoni. Sant Feliu, aleshores, no sols recuperava la població de l'any 1900 –12.000 habitants–, sinó que creixia sense aturador. La necessitat de nous habitatges atia la especulació sobre els solars. La lentitud de les lleis –la del sòl serà clau–, dels planejaments i de les al·legacions en complicaven la legalitat.

No és estrany que, mentrestant, alguns ciutadans miressin aquella alteració brusca del paisatge urbà des d'una perspectiva més emotiva i amb por, perquè veien créixer la pròpia ciutat –com un fill adolescent– amb

la potencialitat de fer-ho amb seny o d'esgarriar-se. «Tots som una mica fills de la ciutat on hem nascut, de la ciutat que ens ha vist créixer, però tots som també creadors, factors d'evolució de la ciutat, ordenadors i artífexs. Són dos corrents simultanis, vitals, necessaris». La veu de Margarita Wirsing –magnífica escriptora i oradora– deia amb veu alta el que sentia un ampli sector de la ciutadania –responsable, però impotent– per vetllar pel respecte a un llegat patrimonial. De la vulnerabilitat i limitació de l'àrea urbana, precisament se'n podia fer virtut a partir de la voluntat col·lectiva de fer la ciutat possible, ideal, pensada i justificada per les aspiracions i necessitats dels veïns.

Primer, pare i germà. La conversa es desenrotlla en el marc d'aquest mosaic apuntat. En Julián té molt clar que «una cosa és la terra de naixement i una altra és la teva terra, o poble, on vius i lliurement decideixes compartir els deures i drets amb els teus conciutadans, treballes i et desenvolupes amb la teva família». I així ha esdevingut un testimoni de la feina feta al sector de la construcció per a tota una família de nouvinguts. És de complexió menuda i té un rostre il·luminat per uns ulls somrients que vessen curiositat per tot el que l'envolta. Obert i de bon

Construcció d'un banc del passeig dissenyat per l'arquitecte J. Bordàs, l'any 1943 // PROCEDÈNCIA: AMSFG.





tracte, anima la conversa i m'explica la seva difícil infància. Bo i això, es considera afortunat per haver accedit als estudis bàsics al poble de naixement, lluny dels pares; i secundaris, a l'institut laboral de Puente Genil, fins a tercer de batxiller. Tenia facilitat i també traça amb les eines de fuster o de manyà. Per això, quan va arribar a Sant Feliu podia optar per continuar els estudis o treballar. «Jo podia haver-me quedat a Puente Genil per acabar els estudis però la meua família, tota, se n'anava a Sant Feliu i no em volia quedar sol. A més, tenia una professora de llengua i literatura que era catalana –Montserrat– i es coneixia la geografia de Catalunya. Em sentia atret per un lloc imaginat idíl·lic.»

El mes de febrer de 1965, per fi, es reunia tota la família a Sant Feliu. «El meu pare i el meu germà gran, l'Andreu, s'havien avançat un any, a casa d'un oncle, per preparar la nostra arribada». La situació dels primers mesos, no cal dir-ho, va ser molt precària. Tots –nou persones– vivien entaforats en un pis

llogat del carrer Castell d'Aro. Ja situats, «tant el meu pare com el meu germà gran volien que continués estudiant. Jo també, en principi. Però, al mateix temps, volia ser oficinista o fuster quan a les gestories i tallers es pagava molt poc als aprenents. A l'obra, en canvi, pagaven més del doble. Ho veia pel meu pare i pel meu germà gran, que a l'hivern hi treballava –al nou hotel Murlà al passeig dels Guíxols– i a l'estiu feia de cambrer». En Julián es va posar en contacte amb el mestre d'obres Antoni Cambronero que de seguida li va demanar que quan volia començar de manobre. «A quant em pagarà l'hora?», va ser la resposta del noi. «Normalment

–seguia l'encarregat– les pago a 10 pessetes, però a tu, a 11. Demà mateix, vine a Sant Pol». I així ho va fer. Hi va anar amb el tren fins al paradur, però pensant que malgrat tot ell seria oficinista. Passat un temps, l'empresari li va preguntar: «Goita, nin, de veritat que tu vols ser oficinista?» «Sí, i tant», respongué en Julián. «Jo [en Cambronero] he sigut oficinista, paleta i ara soc empresari. Tinc experiència, i sé que tu series un bon paleta perquè tens

estudis i aquest ofici no té punt de comparació amb fer de comptable. Feinejar a la construcció té inconvenients: la intempèrie, la brutícia, portar pesos, els riscos... Però treballar en una oficina també en té: rutina i avorriment entre albarans i factures». Segons el contractista, la feina de paleta era fantàstica i creativa: «Fas alguna cosa amb les mans que serà útil i perdurarà i el dia de demà et sentiràs orgullós». Finalment, convençut i il·lusionat, en

Lucena es va comprar les eines: paleta, escarpra, maceta...

L'aprenentatge. «Vaig demanar a l'Arcadi, l'encarregat de l'empresa, que em posés d'aprenent de l'ofici, sense dir res a casa. Em feia por que ho sabessin el meu pare i el meu germà!». Tampoc no tenia clar deixar els estudis. «El meu pare, l'Andreu i jo treballàvem a l'obra. En Pepe –el petit– anava als Estudis Nous, però a l'estiu ja feia de botones a l'hotel Les Noies, on treballava la meua germana». L'economia familiar, amb l'entrada de quatre o cinc sous, surava. Un gir espectacular que va facilitar que a casa acceptessin –quin

A dalt, urbanització de Tueda de Dalt, a Vilartagues. A baix, les cases d'en Miquel Mateu i, al fons, Pueblo Nuevo, l'any 1963 // PROCEDÈNCIA: AMSFG.

Paletes de Calonge

DE FORA VINGUEREN, JA FOS DE CORÇÀ, DE SABADELL O DE SÒRIA, PER EXECUTAR UNES OBRES CONCRETES I ACABAREN QUEDANT-SE ENTRE NOSALTRES

Albert Vilar Massó > TEXT

Mirant algunes llandes de cases de Calonge trobem que apareixen noms de persona amb l'ofici de mestre de cases. Llandes del segle XVIII on apareixen els noms, entre d'altres, d'en Josep Roselló o en Jaume Vellvé. Tot i això, no hi ha constància de grans mestres de cases o d'obres al municipi. Només cal mirar el llibre *La Vall de Calonge* de l'erudit local Pere Caner i Estrany, per acabar-ho de constatar. En Caner només parla de dos aparelladors: en Josep Trias, per al qual ell va treballar com a administratiu, i en Josep Estragués, company de viatges i recerques històriques del municipi.

Malgrat tot, a Calonge hi ha diversos edificis singulars o emblemàtics. Unes construccions dirigides per mestres d'obres de fora del municipi. Un dels casos més singulars és l'enlairament del campanar romànic de l'església parroquial de Sant Martí. L'aixecament, que segons m'explicava el meu pare, en Lluís Vilar i Subirana, era de 10 metres més, es va fer l'any 1885 a iniciativa d'un grup de calongins residents a Cuba. El mestre de cases responsable de la seva execució, després de presentar quatre propostes, va ser en Josep Ferrer i Batailler, conegut com es Bonic, que era de Palafrugell. Un mestre de cases força

conegut i que va fer famós el gran escriptor i periodista Josep Pla.

Un altre edifici molt singular del municipi, i segurament el més peculiar i simbòlic, és la casa Roura, l'edifici modernista que es troba dalt d'un turó enmig de la vall calongina i impulsat per l'empresari surer calongí Enric Lluís Roura i Vilaret. En aquest cas, l'immoble, que es va enllestir l'any 1899, va ser obra de l'arquitecte guixolenc Pere Pascual i Bagué. Aquest arquitecte, uns anys abans, ja va actuar a Calonge en ser l'autor de l'ampliació i capella del col·legi de les Carmelites de la Caritat de la vila.

Mirant més cap aquí, ja en ple creixement econòmic de les nostres contrades, allà als anys 60 del segle XX, trobem dues obres trencadores de la fesomia urbana de l'*skyline*, de Calonge. Són dos edificis plurifamiliars, dos immobles de pisos, quan a Calonge, com a tots els pobles de les rodalies, predominaven les cases de planta i pis. Per un costat, el gratacel del mas Ambrós, impulsat per l'empresa CIMSÀ i conegut amb el nom de bloc Estrella, obra de l'arquitecte gironí Josep Claret i Rubira. Per l'altre, l'edifici Ca la Longa, a l'entrada del poble, promogut per la immobiliària Jové y Aguilar SA i executat per l'arquitecte barceloní Àngel Truñó i Rusiñol.

En Benito Pérez. En la construcció de l'immoble Ca la Longa hi va participar entre d'altres el pa-

leta Benito Pérez Valero, que va arribar a Calonge l'any 1962 provinent de Sòria i fent poc que s'havia casat. Ell va venir juntament amb una colla de set o vuit paletes joves de la ciutat castellana amb un contracte d'uns quants mesos, després que un empresari anés allà a buscar mà d'obra. Unes condicions laborals dures, ja que treballaven moltes hores i, a més, havien de carregar el material a mà. A part de treballar en diverses obres de Calonge, també va participar en la construcció de diversos edificis de la Platja d'Aro, com va ser el cas del gratacel Palatio Maris, i de Palamós.

Estaven tots ells hostatjats als Porches. Fins i tot van venir les dones i companyes de molts d'ells. Però al cap d'uns mesos, tots van decidir retornar a Sòria menys ell, que va apostar per quedar-se a Calonge amb la seva dona. Els contractes es van anar allargant i, a més, va trobar un ambient molt agradable. Segons explica la seva filla Montse Pérez: «Ell sempre explicava que el motiu pel qual va decidir marxar no va ser la necessitat d'una vida millor, ja que ja tenia feina i família, sinó per conèixer ambients i terres noves. Un tastet d'aventura que havia de durar uns mesos i que es va allargar tota la vida.»

La família Vall. Un cas semblant el trobem en la família Vall. A la dècada dels anys 40, Joan Vall i Esponellà, mestre d'obres a Sabadell, va venir a Calonge



La Montse Pérez, la Neus Vall i en Josep Maria Carbonell.

FOTO: Albert Vilar.



amb l'encàrrec de dirigir i executar diverses obres al mas Santet, finca que havien adquirit els propietaris de la fàbrica de teixits Guasch. En Joan Vall va venir amb la seva colla de cinc homes i la seva actuació es va concretar a fer pous, dipòsits i canalitzar l'aigua de pluja, a més de col·laborar amb altres colles de Calonge i rodalies en la reforma del mas. Les obres, que van durar deu anys, van ser la darrera actuació del mestre. «Era conegut a Sabadell per la seva excepcional singularitat i el seu agosament en els encàrrecs que acceptava», recorda la seva neta Neus Vall.

Dels cinc homes que va portar, tres d'ells es van casar amb noies de Calonge. Dos d'aquests tres eren fills de Joan Vall, l'Eduard i en Joan. L'Eduard es va casar amb la Margarita Rosselló i en Joan, amb la Maria Teresa Clara. En acabar les obres del mas Santet, els germans Eduard i Joan Vall i Ferran van

decidir continuar a Calonge amb les famílies de les seves mullers. Durant uns anys es van dedicar a buscar minerals per tota la península i a construir pous d'aigua, si bé la seva feina va ser més la de fer de paleta. «En Joan Vall i Ferran fins a la seva jubilació sempre va fer de paleta i va treballar per diferents contractistes, tots de la contrada», afirma la Neus Vall.

La família Carbonell. El jove paleta Leandro Carbonell i Casas, conegut com el Ros de Corçà, va venir a treballar a Calonge abans de la guerra civil. I hi va conèixer la que seria la seva dona, la Maria Saserols. Es varen casar



i van anar a viure a Corçà. En esclatar la guerra, l'any 1936, va anar al front i en tornar, el matrimoni, amb els fills Joan i Antoni, va decidir deixar Corçà i establir-se a Calonge.

En Leandro Carbonell va crear una petita empresa.

Un negoci que va continuar el seu fill Joan. «Ja de ben petit va començar a ajudar el seu pare i, amb els anys, es va fer càrrec de l'empresa», esmenta el seu fill Josep Maria, que actualment continua al capdavant del negoci familiar, essent la tercera generació de paletes. En Josep Maria exposa que tant el seu avi com el seu pare sempre van tenir molta feina i van ser molt ben valorats per la gent del poble.

A dalt, paletes treballant en una casa del carrer Bitller de Calonge, l'any 1957; d'esquerra a dreta: el primer, mirant a la càmera, un paleta vingut de Lleida; amb el cabàs a les mans, en Casimiro Sesarols; al seu costat, en Siset Plana; fumant una cigarreta, en Leandro Carbonell; en Narcís Dalmau i en Pajares treballant a la paret; i, el més jovenet, en Lluís Ciberta // FOTO: Autor desconegut. PROCEDÈNCIA: Arxiu Municipal de Calonge. Al detall, en Joan Vall i Ferran // PROCEDÈNCIA: Arxiu família Vall Clara.

M5

La Pepita Paronella Giralt –esposa del faroner Alberto Aguirre Martín– i la seva filla, M. Victòria Aguirre Paronella, al jardí del far de Tossa, durant la gran nevada del dia de Nadal de 1962.

ANY: 1962.

AUTOR: ALBERTO AGUIRRE MARTÍN.

PROCEDÈNCIA: COL·LECCIÓ FAMÍLIA MORÉ AGUIRRE.



M6

El far de Sant Sebastià de Palafrugell, inaugurat el 1857, es deshabità l'any 2000; d'ençà de 2015 acull un restaurant japonès i des de 2017 incorpora un petit espai sobre els valors patrimonials i el paisatge de la muntanya de Sant Sebastià. A la imatge, l'esposa del faroner, la Rosina Lozano Pascual, i el seu fill, en Juan Antonio Aguirre Lozano, jugant amb la neu als jardins del far.

ANY: 1958.

AUTOR: ANTONIO AGUIRRE MARTÍN.

PROCEDÈNCIA: COL·LECCIÓ ROSINA LOZANO PASCUAL.

PATRIMONI

ARQUEOLOGIA

Riquesa arqueològica a Cervià de Ter

90

JOAN LLINÀS I POL [Sils, 1966. Arqueòleg]

HISTÒRIA

La parròquia de Vila-romà

92

ELVIS MALLORQUÍ [Riudellots de la Selva, 1971. Historiador]

ART

La Mercè Rodoreda a Romanyà

94

GLÒRIA BOSCH [Girona, 1955. Historiadora de l'art i investigadora]

EN MAR

Una dona de mar

96

JAUME BADIÀS [Tàrrrega, 1972. Historiador i arqueòleg]



**En Ramiro Carreres Comes,
al celler de Can Ramiro.**

FOTO: Sílvia Comas.

VELLES BOTIGUES

Can Ramiro

98

SÍLVIA COMAS [Llagostera, 1988. Periodista]

FLORA

El magraner

100

NÚRIA TERRIS [Cassà de la Selva, 1959. Química]

XAVIER VIÑAS [Cassà de la Selva, 1959. Botànic]

PLANTES I REMEIS

La Iolanda Bustos, la xef de les flors

102

ANNA M. OLIVA [Torroella de Montgrí, 1966. Biòloga]

La Iolanda Bustos, la xef de les flors

PER A AQUESTA CUINERA DE PALAU-SATOR, POSAR FLORS ALS PLATS ÉS UNA MANERA D'APROPAR-NOS A LA NATURA, DE MIRAR-LA AMB ALTRES ULLS I D'APRENDRE A VALORAR-LA

Anna M. Oliva > TEXT

La Iolanda es defineix com a empordanesa de soca-rel amb sang andalusa i és justament aquesta fusió d'orígens la que transmet a la seva professió: cuinera. Els seus pares, l'Antonio Bustos i la Genoveva Cabezuelo, provenen de Fontanar, un petit poblet de la província de Jaén de poc més de 300 habitants situat a la falda de la serra de Cazorla. La Iolanda va néixer a Palafrugell però quan tenia quatre anys la família es va traslladar i ella ja va créixer a Palau-sator. Aquest poblet del Baix Empordà, d'origen romà, al principi s'anomenava només Palau però més endavant s'hi afegí Sa Tor o de la Torre, en referència a la que

ara es denomina la Torre de les hores. Està situada a l'entrada del nucli més antic, amb un campanar i un rellotge al capdamunt. És justament a la casa unida a aquesta torre on la seva mare hi va llogar un restaurant, abans propietat de la família Mercader, anomenat Sa Torre.

En establir-se a Palau-sator el seu pare va continuar amb les feines que sabia fer: de pastor i de pagès. Va comprar un ramat de xais i en feia cria però també tenien vaques, cavalls, gallines, conills... de tot, i treballava els camps. Així, al restaurant la seva mare cuinava el que produïa el seu pare a l'hort i a la granja.

Ella va començar els estudis a l'escola rural del poble, després va anar a l'institut de la Bisbal i, finalment, va estudiar Relacions públiques i auxiliar de turisme a Girona. Però no tenia massa clar que es volgués dedicar a això. Va començar a treballar al Centre d'Estudis del Mar-Neoreo a Begur i la va sorprendre la diferent visió sobre les plantes que tenia ella respecte a la dels científics d'aquella institució. En tenia una percepció molt més pràctica, a ella l'interessava més la part dels usos, la cultural. La seva feina allà era organitzar esdeveniments i sempre sorprenia amb els seus tocs personals amb plantes a l'hora de preparar el pica-pica o algun àpat. Fou llavors que s'adonà del gran bagatge que havia heretat de casa seva i del

qual mai havia fet cas, perquè per ella era el més normal.

El mestratge de la mare. La seva mare sempre tenia el rebost ple de sals d'herbes, de melmelades, de vinagres –amb magranes agres, fruits de saïc o de codony, per exemple–, licors de diverses plantes, etc. Ho havia après de la seva mare a Andalusia i en arribar a Catalunya ho va continuar fent. Quan preparaven el menjar sempre hi afegien una planta o altra per les seves virtuts medicinals, no només per les culinàries: per a la panxa, per al mal de cap o per al mal de coll, per exemple.

Al cap d'un temps, quan la seva mare es va posar malalta, va entrar a treballar a la cuina del restaurant que llavors havien traslladat on el seu pare havia tingut el corral i que van anomenar El Racó de l'Era, també a Palau-sator. El 2009 amb tot aquest aprenentatge va decidir obrir el seu propi restaurant a Girona –La Calèndula– que, anys més tard, va traslladar a Regencós. A finals de 2020, però, va decidir tancar-lo i a partir de llavors treballa com a cuinera independent. Inquieta, autodidacta i activa de mena, s'ha continuat formant en fitoteràpia, aromateràpia, cultiu, biodinàmica i, més darrerament, com a sommelier d'olis d'oliva, sempre amb l'objectiu d'incorporar el que ha anat aprenent a la cuina amb plantes silvestres, la seva passió.

El seu objectiu és connectar les persones amb la natura a través del menjar. Segueix les maneres de fer ancestrals



La Iolanda Bustos fent malabarismes amb unes carbassetes // FOTO: Nicole Goulau.



que es basen en les fases de la lluna i en el sol, que marquen un ritme i ensenyen a saber esperar i respectar el temps de cada cosa. Així, per recollir i per fer les preparacions, ja siguin infusions, maceracions o fermentacions, sempre segueix les fases lunars buscant el moment idoni segons la part de la planta que es vol utilitzar a cada moment. Tot aquest coneixement el transmet, no només a través dels plats sinó en forma de xerrades, tallers, programes de ràdio o televisió, organitzant esdeveniments gastronòmics o escrivint llibres.

Plantes de temporada. Tot parlant amb la Iolanda és inevitable preguntar-li quina o quines plantes li agraden més però en lloc de triar-ne una en concret ens pregunta quan sortirà l'article i, a partir d'aquí, ens aconsella. És la seva manera de fer; respectar el ritme de la natura, adaptar-nos a cada moment al que ens ofereix i saber aprofitar els excedents per fer-ne conserves, melmelades o envinagrats per disposar-ne en una altra època de l'any quan no els tenim frescos.

Com que a finals d'estiu i tota la tardor trobarem florida la rementerola (*Satureja calamintha*) ens proposa que l'afegim als nostres plats. Amb un gust entre orenga i menta, la fa servir per

condimentar amanides, sobretot lliga molt amb les que porten bolets, ens diu. En prepara una vinagreta triturant un grapat de fulles i flors de rementerola, oli d'oliva arbequina, vinagre i una mica de fruits secs que poden ser avellanes, pinyons o ametlles, per exemple. També és una de les plantes que li agrada molt per aromatitzar les olives en conserva; la hi afegeix quan els canvia l'aigua per deixar-les reposar en salmorra.

Una altra planta que trobarem a la tardor-hivern és la borraïna (*Borago officinalis*). Se'n poden collir les fulles des de desembre a març i són molt bones arrebossades. Per menjar-les així primer cal netejar-les i treure els pèls aspres fregant-les amb un fregall de rentar els plats. Llavors es barreja farina d'arròs amb aigua fins a tenir una consistència pastosa, s'hi suquen les fulles i es fregeixen. Queden com unes galetes excel·lents per aperitiu. Si es volen fer dolces, s'hi afegeix sucre just abans de menjar. També són molt bones bullides com a verdura. A casa seva sempre feien una crema bullint borraïna, patata i ceba.

A aquesta època també podem trobar florides espècies de la família de les crucíferes amb les seves característiques flors de quatre pètals disposats

en forma de creu. A l'hort n'hi podem trobar moltes, com els naps, les cols o el bròquil, però una de les més abundants en estat silvestre és la ravenissa blanca (*Diplotaxis eruroides*) que trobarem escampada per marges i camps de conreu. També es pot fer servir la ravenissa groga (*Brassica fruticulosa*). Totes elles tenen unes flors riques en vitamina C amb un gust picantó tirant a rave o a col, segons l'espècie. Es poden posar directament a sobre l'amanida o a un cuscús: hi donen gust i color, es poden saltar o fer-ne una truita. Tot el brot floral es pot arrebossar i les fulles ben tendres també es poden posar a l'amanida per donar-li un toc picant.

Si anem a prop de mar, a les escletxes de les roques, a la tardor trobarem florit el fonoll marí (*Crithmum maritimum*), que també és molt ric en vitamina C i minerals. Ella en prepara una mena de salsa tàrtara per acompanyar unes patates cuites en aigua de mar. Per fer-ho, es trituren els següents ingredients: quatre inflorescències –conjunt de flors agrupades en forma de paraguai– de fonoll marí, una cullerada de fruits de fonoll marí, 100 g de fulles de fonoll marí confitades en vinagre, 20 g de cebetes en vinagre, 10 g de tàperes, un gra d'all, dos ous, 250 ml d'oli d'oliva verge, una llima, sal i pebre.

A dalt a l'esquerra, tempura de flors de nyàmera. Al mig, patates marines amb fonoll marí. A la dreta, pizza d'herbes i flors del prat // FOTOS: Muriel C. de Jong.



Participants de la processó marinera de la Verge del Carme –patrona de pescadors i mariners– dalt de l'embarcació insígnia de la flota pesquera de Palamós. Any 1975 // FOTO: Narcís Sans Prats. PROCEDÈNCIA: Ajuntament de Girona. CRDI (Narcís Sans Prats).

DOSSIER NÚMERO 43

APLECS I TROBADES

AQUEST TROS DE PAÍS ON VIVIM ÉS UNA TERRA D'APLECS. A CADA POBLE, CIUTAT O VILA LA GENT BUSCA L'OCASIÓ PER REUNIR-SE. EN UNA FONT O UNA CAPELLA, A MAR, EN UNA PLA O A DALT D'UN CIM. A VEGADES ENS TROBEM PER CELEBRAR UNA DATA, PER REMEMBRAR UN FET O UNES PERSONES... O SIMPLEMENT PER BALLAR SARDANES. APLEGAR-SE ÉS RIURE I ÉS GAUDIR, ÉS MENJAR I ÉS BEURE, ÉS JUGAR, ÉS PARLAR, ÉS UNIR-SE I FER PAÍS. DE LES PUJADES ALS ÀNGELS A LES PROCESSIONS DEL CARME, DE L'APLEC DE SANTA CATERINA AL PELEGRÍ DE TOSSA, VOLEM SABER ON ENS REUNIM, PER QUÈ ENS AJUNTEM I QUÈ S'HA ESDEVINGUT EN AQUESTES TROBADES AL LLARG DEL TEMPS.

A PARTIR DEL 16 DE JUNY DE 2023, A LA VENDA EL NÚMERO 43

NOTA: SI ALGUNA PERSONA DISPOSA D'IMATGES RELACIONADES AMB EL PROPER DOSSIER LI AGRAIREM QUE CONTACTI AMB L'EDITORIAL (972 46 29 29 / gavarres@grupgavarres.cat).

Treballem per les Gavarres



Programa d'activitats educatives



Conservació d'hàbitats i espècies



Conservació del patrimoni cultural



Gestió forestal i prevenció d'incendis





EL VIATGE DE LA TEVA VIDA

Viu l'experiència multicàmera a
Escasateva.Catalunya.com



Hi ha viatges
que vols que
no s'acabin
mai

